

1058⁽³⁸⁾

0-15

E. Motubatsi

K34/120

1/30. ^b/_c

KGAOGANYO

B O G A R E

LETLAKALA

- 105 Mokgwa le molaō wa kgalalō wa thōma kemang,
neng, ka baka laang? 278-282
- 106 Chief Michael M. Dinkwanyane le moruti A.J.
Rousseau ba ka se lebalwē 283-285
- 107 A o ka se beakanye mephathō gabotsana ya go
bolotšwa ka morago ga thunthanyō ya 1877? 286-287
- 108 Borrawešu ba re ke'ng tšhošwane tše khubedu? .. 288-291
- 109 Mabaka ke afe ge basadi ba hwetše ke banna, ba
tlotšwa dipilo? 292-295
- 110 A mohlape wa dikgomo o na le pōō tše kaye? 296-297
- 111 A peanyō ya moriri banna le basadi go na le
kgethologanō bjang? 298-299
- 112 A mmele goba difahlōgō di tlotšwa ka letsoku
goba makhura ka mehla? 300-302
- 113 Pōnalō ya motho e ka ba e bjang ge a tla bōnala
gore ke yo mobotse? 303-304
- 114 A mosadi a ka dirwa gore a bēlēgē morwa goba
mositsana ka go rata? 305-306
- 115 A mosadi wa moimana ge a kgopēla dilo di šele
o wa di fiwa? 307-310
- 116 Mediro e a sa swanelago go e dira ke efe? 311-312
- 117 A mosadi wa moima o swarwa go feta ba bangwē? . 313-314
- 118 Maphatla le bahlanka ba ka mošate ke bafe? 315-316
- 119 Naa tlhathō ya diletšo tša Sepedi e tsebagetše
neng, go agilwe kaye? 317-318
- 120 Makgolotshela a diranta a lahlilwe ke moswaredi
Morwamotšhe le seantlo Mankopodi 319-321

Mokgwa le molaō wa kgalalō wa thōma ke mang,
neng, ka baka laang?

Ge re butšhiša borrawešu mabapi le hlōōgōputšhišō ye,
karabō e fo ba ya mothomi wa molaō woo gore a kgoši e be e le
mang, gomme e be moo le bona ba sa tsebego. Gape ba re mokgwa
wo le molaō wokhu, ke tšona motheō wa leagō la motho, ge go
tlo ba malapa le dikgōrō le pušo ya motho. Gomme le rena Ba-
pedi tlhagong ya rena re filo hwetša go le bjalo. Gomme goba
mokgwa o thomilwe ke kgoši goba motho wa fēla, ga re tsebe: le
bōna borakgolo ga se ba ke ba re laodišetša gore a mokgwa le
molaō woo, mothomi wa wōna ke mang, neng? Ka baka lewo, le
rena re swere yōna taēlō ya:

"Tlhako ya pele ya gata, ya morago le yōna e gata ntshe".

Go galala: goba kgalalō, ga go fetolwa ke gore, ga se ka
khōra nkekeletše, goba eketša gape. Bjalege, a ke bojato goba
go ja kudu? Gomme re hwetše e se tšona, e le nkagiše goba a re
thabišane leagō re phumulane dikudumēla; re tswalane, re bopane
leloko letee; le rena re be batho; re be le leina re se timē-
lēlē kgomo e tswala motho, le ngwana o bitšwa wa dikgomo, mosadi
wa lapa ke mosadi ka kgomo, batho babedi ba kōpanywa ke kgomo
e be monna le mosadi, gomme ba age lapa, go nwe meetse!

Ba re, le ge re fihla mo khwiting ya Tubatse, go galala
ga se gwa thōngwa fa, aowaowaa; ba tšwa nawo(sic) mowe go
tšuwago ntshe re sa go tsebego.

Ka baka laang go dirwa kgalalō, ka sediti sa banna? Ee,
o sa fele o kgapēla gabotse, le ge re be re thaeditše banna ba
bolēla diēma, re ba kwele ge ba re:

"Batho ga re hwe tšatši letee ka moka";

ka baka lewo ge molato wa lenyalô o phethagatšwa ka matiakathôka, ke molaô le tshwanêlô gore ka moka ba moloko ba be gôna. Gomme tokêlô ye ke go dira bohlatse bjo bo tletšego, ya(sic) bokamosô le phelong lehung le go mekgwana e mengwe ya ditlhalanô, molaô wa Sepedi go tlemilwe gore banna ba kgobokanêlê molato wa lenyalô lefe le lefe kgalalong ya matiakathôka.

Monna mang le mang, goba kgôrô efe le efe, gwa se begêlwane melato ya kgalalô, ke botšopja ibile motho yo bjalo o na le mokgwana, gomme ga se wa setho bathong; o tlo gônônwa gore a mohlaang di mmipetše o tlo laodišetša mang. Go kgobokanôla bakgonyana go swana le go boloka mohu. Ge go fele go thwa, a yo morwa Thobejane o lewa ke'ng! Gomme ba tseba bolwetšhi goba kotsi, ba re ke senyenyane, gomme hlôgô ya morwa Thobejane e rôbatšwe bahung, go teiwe nxa, e be yôna tlhobogo ya mafêlêlô. Bjale yo morwa Thobejane a fo rakêlêla molato o gopotšeng? Banna ba re, kgaoganang naye, re di etla tše di fetago mokhorana woo, ka moswane di tlo mo tšwa ka namana tša mmele, re di bone ibile re di kwele borrawešu ba re botša, nke ke metlaee, kganthe ke ditaba.

280 Le ge kgôrô ya Ba-Mathabatha e le kgôrwana e nnyane motse wa Marota, eupja mohlaang wa molato wa go galala magadi, Marota ga e be se-mp hale, ke gore, go etša ka moswane ge le wene o robetše.

Seêma se sa borakgolo se rego:

"Moreku ga a ithekolle",

o ka se re o hwile, wa tsoga, wa ikêpêla lebitla. Ke ka baka lewo lenyalô la banyalani go tsomêgê bakgonyana. Bjalegê,

bakgonyana baa le bona ke dihlatse go sewo ba se gapago goba ba se swerego seatleng, ka gore mehleng ya bogologolo go be go nyalwa ka selêpê, mphiri, mogoma, lerumô, ngina le se sengwe sewo se dirwago (ka) tšhipi. E tlone ka maabanyana bakgōnyana ba gōrōgēla ka lapeng, ba rōbala le leššê, ba re ba rōbala ba phura lebōtō. Ka moswane ge letšatši le hlabile, ba biletšwa kgorong go banna. Banna le tatago mothepe a le gōna, motseta wa tatago mothepe ge banna ba begelane, o tlo lebiša lentšū go motseta wa bakgonyana, a re: 'Aga! A re go kwa(sic) morwa Mampuru, borrago šibaa; re botše se o gorogilego ka sōna'. Bjale motseta o tlo thōma go laodiša, a re: ke gapa:-

- a) dikgomo-naka tše hlanō(5),
- b) dinku lesome le nku stee(11),
- c) dipudi masome-tharo(30),
- d) tšhalete masomepedipedi(£22),

Motseta wa tatago mothepe o tlo re: 'Šidiwe Bauba, bana ba gago ba rianō. Tatago mothepe o tlo ikarabēla ge a khoše le ge a se a khora, a re ke sa lapile, tliše ki je morwa Phala-Matata-a Mallēga!

281 Motseta wa tatago mothepe o tlo re motelesekuaba(sic), motseta wa bakgonyana a re: (1) namane e naswana le namane e khulong; (2) Bagaladi ba re tšhupabaloyi, aowa! Bjale a re, namane e nahlabane goba ba re lesome la dipudi(10) go bopa kgomo ya seeswayi(8). Motseta gape a re, sefata! Ba re namane e nakebjana e amuša namane e nalana. Bjano motseta wa lapeng o di retollēla go tatago mothepe. Ge mokgalabje a leboga, e be tswee! Eupja ge e le gore go na le lekgothedi, tatago mothepe o tlo re:

"Naa legogwa o abetšwe ke mang?"

Ga e fo ba la gore:

"Ngwana phoša diraa ....",

ke namane e napudutšwana. Bjale tatago mothepe o tlora ga ba gōrōgē - ke gore go fedile, ga ba bowele ka lapeng.

Lentšu le, matiakathōka, ke gore sewo mokgonyana a nyetšego ka sōna. Gomme ga e le namane ya legōgwa e lefšwa go tshela molaō. Molaō wa segagabō rena ga o dumêlêlê lesogana go imiša mmeeletšwa pele a se a nyala. Le ge mohlomong lcsogana a se na tša go nyala, ga go phethagatšwe ditaba tša kgafelanō ke batswadi ka mahlakoreng a mabedi, go tsebagale se dirilego kimišanō(sic) yekhwe.

Ge ke re segagabō rena, go bolêlwa mokgwa wa boitshwarō bja masogana ale a mehla e fetilego; ga e le masogana le basitsana ba mehleng yeno, ga ba batametšwe boitshwarong le tlhomphong: go bōnwa methapana e goroša bana bawo go sa tsebalego gore botatago bona ke bomang, gomme go fo rêlwa mafsika.

282 Go ribêga tša bakgōnyana le bagaladi ba matiakathōka, batho baa ke dihaltse tša lenyalō le go iša neng le neng ge ba sa phela lefaseng leagong la Babinanoko. Ga se mokgwa goba molaō wa mathōmō, aowa! Ke sewo go tšuwago nasō gaye Mogokgomeng - Tubatse.

Kgošikgolo Sekhukhune wa bobedi ge a tlo bolaya mokgwana wa dipute, o selekile(sic) ke go hloka dihlatse ga bantšhi goba bafiwa ba tšōna: gomme e fele e le tshekišanō ya boota mo kgorokgolo ya Marota--boteng neng le neng melatong ya tlhalanō.

Kgošikgolo o bolaya mamalane, ke gore mamane awo (a) tswetšwego ke matiakathōka gore mohladiwa o neêlwa sōna sela a go se goroša tšatšing la nyalanō, gomme tšōna šidii:-

- a) dikgomo i bile seswayi(8);
- b) dinku ya (ba) lesometee-le-tee(11);
- c) dipudi tša fihlêla masomenne(40);

d) Tšhalete ya ba masomepedipedi (£22).

Mohladiwa a humêlê yôna palô ela ya mathômô; o be a sa fiša, le go lemoga ditshenyêgêlô tša bolôtlwa ba leta kotsi; kgôrô ye e se ke ya amogêla dipelaêlô goba molato wa dipute; Marota a leboga 1938. Mehlang yewo tonakgolo e be e le mokgômana Makwatanyane Alfeus Sekhukhune Sekwati. Moruti Morêwane Edward E. Motubatsi e le mongwaledi wa kgôrôkgolo ya Marota, Babina-noko ya Mohlake Mohlaka-Marôlê.

Chief Michael M. Dinkwanyane le Moruti A.J. Rousseau ba ka se lebalwe.

Ka mehla ka moka bangwadi ba ditiragalô ba gapeletšwa ke therešo fêla, ge ba ineêla nopa ka sedibilwaneng (sedibelwaneng) sa pilwana; ba gopola tša mehola le ditlhabollo tše dirilwego ke ba robetšego badimong. Gomme ditirô tša bôna di šetše morago di bolabola; badiri ba tšona ba diketše go fihlêla tšatšing la phumphanyô (doomsday), ge modumô wa tšhipi ya ntlô-kgêthwa e dumaetša melatswaneng; ge mang le mang a re diphofa k'o beya kaye!

a) Reverend A.J. Rousseau a ba mothuši wa pôtêgô go kgošikgolo Sekhukhune wa bobedi, ge sekolo sa motse wa gagwê se ušitšwe ke moakabele yo mongwe sebaka sa kgweditharo; amogêla kgopêlô ya boukamedi gomme sekolo sa tsoga, nonyana tša hlašwa, bana ba rutwa. E le modirišane yo mogolo le banna ba komitisekolo, a ba a romela yo mongwe wa barutiši ba gagwê; aka se lebalwê le mphô ya makgolopedi a diranta (R200) e felwego go moago wa 'Primary

School' se se emego mo selebaneng sa motse wa Marota, Mohlaletse. O bile tatago barutwa, bawo lehono e lego barutišiši ba dikolo tša bana, masogana le basitsana - le ge maina a bona a sa šupagatšwe mo segopotšong sekhwe. Mediro ya lerato le kwelobohloko e šetše
284 nthago, e ya bolabola, gomme e laodiša sewo e bego e le mabohlatse a pelo ya gagwê.

O lehlōgōnōnō morwa Rousseau; o bolēlwa ke Segopotšo sa Sekhukhuno wa bobedi le phōkgōkgolo Thamaga ya Mabjana, go tloga ka ntlhaa go fihlēla thito - thutokgolo go bana le ditlogolo tša Bapedi ba setšhaba sa Thulare.

Chief M.M. Pankwanyana o bile mohlakodišiši wa pharephare go magoši ka moka a madi a Sekwati I e lego yēna kgogotswadi ya Marota-boteng; o tlo lebalwa ke mang Phaahle a Phaahle a Phaahle! Kgokong ya segolēla mafahleng, ka yo morwa wa Sekgothe sa Makgalwa abō Tshwaane, o inologile motse wa digčlōkwane tša Tšate ba-ēna segalagala sa marumō; go yēna segopotšo se sa Mankale a banna morwa wa Maphutha-ditšhaba; go tirō ya gago ka go re phakgami-šetša mokgōmana Edward M.E. Motubatsi.

Mehleleng yeno le ge re gopolwa botšhaledi ya morago ba rego dimpja di a e bona, ga se gwa namalala kgayetšo, phatane e ile ya kgaola medimo ya wōtsēla. Eitše ga le rotoga ka Bokone, ya se be mahuba a lōna fēla letšatšiši, aowa! Ibile la mahlasedi a go tōpa nta thekeng, gwa kwalagala sellō se re: 'Joo! Ntesetšeng! Kgopotšo o a mphala, o bala Seisimane, o re A, B, C!'

Kgokong! Le ge nama - mmele wa gago o robetše, eupja o a phela ka gore tapišego ya gago e thutšhi mothopo woo ka se pšhwego neng le neng, ge Mopedi a sa gopolwa lefaseng lekhwe.

285 Le ge barwa Sekwati re le dinanankedi, moênô ga o lebalwe
o rego:

"Ga gešû ga re ile go hwa, re ila go fenywa; re bana
ba mošalašuping; re diboba tša Mohlaaka, re longwa re
etomêla!"

Mo temaneng ye, ga go binêlwê lehu go binêlwa therešo fêla.
Ba ile baganyetšhi ba thuto, bo-

Bokgobêlô Sekhukhune Sekwati, Morwammakubu Mogase Motu-
batse Sekwati, Kgetshêpê Ramalau Phala. Ba be ba ekaena
le digarafo, ba re ba thibêla meetse(thuto) a se ke a šwahla
gomme a šwahlile. Naa ke mang yo maatla ga kalo, a ka thibêlago
senthulwane sa noka ya Lekwe(Vaalriver)! Gopola 'e kgwadi yabo
Mateu 3:7-12.

Bjaloge, pele ge motho a gana selô sefe le sefe, a se
lebelele nthago moo a tšwago, a hlatlošê mahlô a lebêlêlê le go
eleletša tša kuwa pele a yago; gape ge o le ka bodikêlatšatši
bja ThabaLeolo ga o bone tša ka kuwa bohlabêlatšatši bja yôna.

Monna yo wa mphathô wa Makwa marêma ka dilêpê, a Morwa-
motšhe wa bobedi, e lego mokgômana Kgetshêpê Ramalau Phala, a
kwele ka tša gagwê ditsêbê, ge kgoši Sekwati I a re go morwaye:
'Kgalema! Ngwanaka a riyê o ntšêêla bonlale bja monna yo Dr.
Reverend Alexander Merenskey'. Bjalo Ngwato a Hlabirwa Phala
Matata a Mallêga wa gakwa neng ka bjakô! O ôpêlêla o re
Majooda ba mo kôkôtêla, ba mo tshwêla ka mare - hleng o wa
rereša!

A o ka se beakanye mephatho gabotsana ya go bolotšwa ka morago ga thunthanyo ya 1877?

Ke gabotse putšhišo ye, ka baka la ge mephatho ya kuwa gaye Mogokgomeng Tubatse go sa hlamasêgê, bolatêlanô bja Magaba a Moukangwe le Mahlanyana le Dithaga le Madisa a Tšate ya gôna mo Tubatse le Magôlôpô a pele; bjale ka gore banna ba Manala le Madikwa le Makwa a Sekhukhune I go hlokilwe bangwadi bawo ba ka bego ba hlomagantšê gabotsana: gomme lehono go tlo butšhišwa mang? Ka baka lewo, re tlo beakanya ka go thôma ka ba bolotšwa ke kgošana Nampuru Sekwati Thulare, go latêlana ga yôna šêšê:-

- a) Mphatho wa Makgalwa a Mabowe Sekhukhune Sekwati;
- b) Mphatho wa Mankwê a Seraki Sekhukhune Sekwati; wôna o boloditšwe ke kgošana moswaredi Agoloko Sekwati Thulare;
- c) Mphatho wa Matuba a Sekhukhune II. Wôna o boloditšwe ge moswaredi e le mokošana Kgobalale Sekhukhune Sekwati.
- d) Mephatho ya go bolotšwa ke kgošikgolo Sekhukhune II ke yee:
  - 1) Mangana a kgošana Phathudi (1904);
  - 2) Makgola " " Kgagudi (1909);
  - 3) Mangana " " Thulare (1919);
  - 4) Mabjana " " Sekwati (1926);
  - 5) Magasa " " Motodi (1931);
  - 6) Makwa " " Morwamotšhe (1941).

e) Mephatho ya go bolotšwa ke moswaredi Morwamotšhe Sekhukhune Morwamotšhe yôna ke yee:-

- 1) Madima - Maswene a kgošana Malekutu Thulare (1951);

2) Makwa a kgošana Sekhukhune Thulare. Ngwana yo ke yêna a tlo go tsebagala ka tshwanêlô ke Sekhukhune wa boraro. Taba ye bohlokwâ ke ge a ka phafogêla thutô ya bokamosô bja gagwê. Marota ke kgôrô ya mašitaphiri a mathata; a ka holêga ge a ka ekeletša J.C. ye ya gagwê: gomme a hlokomologa dipapadi tša bosogana ka gore tšôna ke se tlilego gomme bosogana bjona bo a fêla.

Mabothata a boetapele bja setšhaba ke morwalô o lebanego le bonna. Ge tša buswa di fetile go fehlile go apara setšhaba ka magetla; gomme mebza ya thari e kgaoga. Setšhaba ke ntlôkgolo ya mahumô, se a rulêlwa ka melope e sego ya dithutlêla; kgati go fela ya batho ba gôrôga e le sepore; gomme ya dikgomo e gôrôga e sa na le ntlhaa. Motho ke sebatana sa maanô, ka mehla se dikwa ka šekeleng: o tlo go lemoga gore o lebantše go mo pšhatla leihlô la mmaguje. Ditapišego ka moka kôtsê ya tšôna ke lentšu le rego:

"Mathômô a bohlale ke go tseba Modimo".

Yekhwe ke taôkgolo ya bahlwabadibôna tša mabaka le mehla, ba fetile go tšôna.

Borrawešu ba re ke'ng tšhošwane tše khubedi(sic)?

Bauba a Ngwato, putšhišo ye bagologolo, leina la sehlole se, se na le maina a mararo gomme maina aa, bôna beng a be a bitšwa ka mmolêlô wa go kwešišišwa poifô: ba re ke barwana, badimo goba Baga-Mongatana, ba boifa go lebanya ka la bohubeu.

Borrawešu le bommawešu ba re kgalemêla ge re ka re tšhošwane tše khubedu, ba re re re ke badimo, gomme ba sa rate go kwa ngwana go bolêla mabapi le tšona, ba re ke dihlohlêlagobonwa. Le ge di kubugile goba tša kubugêla ba lapa ba le dilaong, go kwale hênahênô - ke gore polabolô ya go sêba-sêba gore ba malapa a mangwe ba se tsebe se diragetšego: ka baka la go boifa tlhlohlêlô, e re ka moswane ge letšatši le hlabile, o kwê mohlomong go sêbêlwana ba re: 'Rena ka mo gešu re letše re etetšwe ke badimo goba barwana. Eupja ge ba re Baga-Mongatana, ke leina la go gegeya goba go se lebanye ka thuleletšo gore ditšhošwane tše khubedu.

Lemoga, bana ba lapa lewo, re laiwa kgokgothele go se kwatše gore ka gešu re letše re longwa ke barwana. Ngwana yo bjalo ke letšopja ka gare ga kgôrô yewo; ga se ngwana wa selo, e tlo ba maamaka, go bolêla dihlohlêla ibile go ba le pônagalô gore le dithuuri tša ka gabo a ka tšama a di botša ba kantle mekgobeng.

289 Dithušanyana ge di rotogetše ba ngwakô goba lapa(family), go fele go rotoga lehu, le ge e le pegêlô ya lehu la leloko, ditšhošwane tše ga di phegêlwê kgaang ge di rotogetše ba lapa dilaong; ke dipônagatšô go bohlohlêla goba dika(signs of misfortune) go se tlo diragala sa go hlôka sephêmo.

Borrawešu ba be ba re ke dihlohlêla ka gore di dula bahung, gomme di bitšwa badimo. Ga se dilo tša go bônwa ke baphedi. Ge di tšweletše lelokong di šupagatša gore yo mongwe wa madi-kgauswi o tlo lewa ka tlasa mobu.

Molaetša wa tlhathollô ye e tlabilego bagologolo kuwa gaye(gae) Mogokgomeng Tubatse(1324) ke wa pônô ya mohu Thulare wa pele. Pônô ye ya molaetšo ka ditšhošane tše ntsho le tše

khubedu, e gopolwa gore ke porofeto. Bjaloge, go laetšwa ga kgoši ye i bile ka dilōrō go swana le tša kgoši Farao wa bjona bogologolo - Genesis 41:1-57. Naa ke gore a kgoši Farao o be a porofeta?

Ge go bolēlwa tlhathollo ka go rereša, ga se porofetō, ke pōntšho ya sewo(seo) se tlilego go diragala. Bjalege, kgoši ye a re go hlathollēlwa a phethagatša ditaēlō gomme rena Bapedi (Marota) ra nyatša. Mehleng yeno ke gōna re rego ditsēbē tlogēla hlōōgō ditšhošwane tšeela di aparetše menyakwana(dilete) ka moka, kganthe mola re ka be re lēmē dinaka(hands up), re ka be re ikhotse phatane e ka be e kgaotše medimo e robetše. Re itiretšeng, re holegile कांग? Hleng kgošikgolo Farao o itše go lōra, gomme ge a hlatholletšwe, a laela setšhaba ka moka sa Egipita go lōta 290 mohlōkōlō(mabēlē) ka gore tlala e kgolo e etlaa, yewo e tlogo dula mengwaga e šupago lefaseng ka moka.

Kgošikgolo Thulare I o re buditše pōntōrō yewo a bontšhi-tšego ke Jehofa Modimo Ramatlaohle, gomme borakgolo ba gakantšwa le go arogišwa ke bompholotšane ba fularēla taēlōkgolo ya rakgolo wa bōna. Naa lehono go bjang?

Ditšhošwane tše ntsho tša kgafiwa mohlang wola kuwa Phiring ga Masemola(1839), e bego e le Mapōnō a ga Tsolo(-Zulu); la bobedi e le Mapōnō a ga Swazi kuwa Tsolameetse(1856).

Ka segopotšo se sa kgošikgolo Sekhukhune wa bobedi, ga se tokēlō go šireletša ditherešō ka mpshikō goba lemati goba go ribegetša ka seroto, aowa. Tshwanēlō ke go ribolla tšohle gore le ditlogolo tša Marota ba tle ba tsebē sewo borakgolo le borra-wešu ba ilego ba otafala ka gōna, gomme mehleng yeno nke ke madi-mabe, kganthe ke boota le manganga a tlhōkatsebō.

Mputšhiše o re naa ba ka be ba lemogile kaang go tšhošwane tšekhwe tše khubedu? Auwii Bauba! Lemoga, Thulare I o bone a ba a tseba sethunya maatla le bošoro bja sōna. Sekwati I ibile hlatse ya bobedi. Sekhukhune wa pele yēna ke hlatse ya boraro gore molomong wa sethunya ga go ukamêlwa(sic).

Borrawešu ge ba re laodišetša therešo mabapi le tsebō le
291 go bōnwa ga sethunya, mephathō ya mathōmō ya go tseba lenaba le bitšwago sethunya goba sekganphuthu šēē:-

- i) Mabjana a kgošana Radipilo I;
- ii) Mankwê " " Seraki;
- iii) Magōlōpō " Sepadi(monago Sekhukhune I);
- iv) Matuba " " Sekhukhune I.

Ba kamoka ba tsebile sethunya Tubatse mehleng ya Maporošiši ka morago ga thubēgō Mogokgomeng 1835. Sethunya sa tsibjwa ke mephathō yekhu:-

- i) Mphathō wa Manala a kgošana Mampuru;
- ii) " " Madikwa " Kgoloko;
- iii) " " Makgola " Kgagudi;
- iv) " " Madisa " Mahlagaume;
- v) " " Makwa " " Morwamotšhe II.

Yekhu mephathō ke ya ge kgoši Sekwati (Radipilo I) a tšo bowa Madiilō. Mphathō otee fēla wa go tseba sethunya ge go sa agilwe Phiring e lego wa Madikwa; mephathō ye meraro e tsebile go rēka sethunya ka diatla ge setimēla se kgolēlwa tsela go tloga Delagoa Bay¹⁾ 1854 go ya Pretoria, Transvaal. Bjaloge, mephathō ye ka moka e be e na le tsebō gore sethunya ke bonaba bjo bo fetišago mabonaba ka moka.

Seēma-metlaee ya monna wa Mankwe a Thaba-Bokōmē, o a re

ge ngwana a bapadiša mollô a re: mo lesetšeng ke gôna a tlogo tseba gore mollô ga se papadišane, mo tlogeleng!

-
- 1) Delagoa Bay : Ka ngwaga wa 1854 ke ge setimêla se thongwa ntshe, Makwa a ya go o putswa ka thunyana sa mapantana, se ba go rakediša Mapônô ka sôna Tsolameetse.

Mabaka ke afe ge basadi ba hwetšwe ke banna ba tlotšwa ka dipilo?

Sa mathômô a go fetola putšhišo ye ka botlalo, lemoga, go hwelwa ke motho ke a mangwe manyami awo motho mang le mang a sa kgonego go epolêla gore ke hlomana bjang; gomme ka baka lewo ke tshwanêlô gore go diragatšwe portšho go bawo ba sa tsebebo boêmô bja motho yo. Ke ka baka lewo bagologolo ba dirilego phethagatšo ya go tlotša mohwêlwa ka dipilo gore bohle bawo ba gahlanago naye a tsebagale ka phifatšô ye ya dipilo.

Bjaloge, motho ge a tlotše dipilo mahlong le diatleng le maotong, o makatša ka moka batho, gomme ga e le bomampanatshehlana bona, bôna nkokoinyane ya moloyi, ka gere o boifiša go bonwa le go hlaswêga le dijong le digong tša meetse. Gomme se songwe le se songwe se kgwathilego ke mmadipilo, ga se ratêgê go kgwathwa, gomme bana ba gopolêlwa go fetêlwa, kganthe phetêlô ga e gôna; phetêlô e lopetšwe mekgweng ya tihôlôgatšo.

Pônagatšô ye ya tihôlôgatšô go basadi ga se ya dirwa ka lefeêla, i dirile ke mohlwaadibôna; basadi ke ditšhukudu le lehlôyô, ba gaugêla mo thatô ya bôna e lego ntshe. Mogologolo yo a lemoga gore basadi ba dirwe pônagalô e e lego selebaneng

go banna le basadi le baana leagong. Bjaloge, mohola ya ba go tlotša mosadi goba basadi ba monna ge a hwile ka dipilo, 293 le go dira thônâgô go mohwelwagadi goba bahwelwagadi ka seêmo sa go ronêega bathong ka moka le gare ga lapa la gagwê; e be kgobošo ya bohwele le go dirwa se:

a) mohwelwagadi o tsenywa ngwakong. Ngakamoupô e thôma go mo kôkôta maneanyô a ditso ka moka tša mmele gore a se ke a rêpha manele ge a sepela le ge a dutšhi;

b) mohwelwagadi goba bahwelwagadi ba hlologatšwa go dirwa ponagalongo(sic) tše: (1) dipheta di a apolwa; (2) masêka a maoto le matsôgô a a rolwa le ge e le mefiri; (3) hlôôgô e ya kutiwa, e boolwa buswa.

c) ntepa e a hianolwa ka nthago, thêthô ya pudi goba nku e ya tšolwa, go tšwarwa ntepana e kopana boka thêthô; hloogong o rwešwa legaga e lego setsibana sa mogodu wa kgomo, gomme letlalwana la hlware(naga) le kgabiša mobza wa kefanagaga hloogong, gomme mokêtwane o aparwe molaleng;

d) mohwelwagadi goba bahwelwagadi ba fiwa moupô wa go phema le go phemôla kotsi. Sephengwana se ke sebêbana, gomme se na le mabothata a maloyi; ga se bapalelwe ka gare ga sôna ke kgobalô go iša lehung;

e) sebêbana: sebêbana se ke sekgonyula sa go kgonyêla le go kgonyulla madutuabošego goba maratanô a dilaš; gomme ga e le yo a mo ratago, o mo latswiša maloyi a lego ka gare ga sebêbana se, gore a mo phemêlê kgobalô mading a seotswa sewo. Sebêbana se ke legorana la dihlotlôlô tšewo, dihlotlôlô tša bawo a sa ba ratego go rôbala tša bootsa nabô; ka gore yo a mo hlotlego o fo dumela gomme sehlotlôlô se tšêš(tšeyê) makgoma gomme a tšeyê thônô goba kgobalô. Mohlologadi yo bjalo ke moloyi yo a

fogo lekana le moloji wa dithuuri.

Mohlôlôgadi o fiwa bohewele bjoo gore a hlakodiše dihlo-
tlôlô le diotswa goba bootswa bja gagwê. Bahlologatšana ba sa
bôtegego ba bošorwana ba kutla banna ba dihlotlôlô kudu ka baka
la maganêlêla a bompja. Gomme le bona diotswana tša basatšana
ka baka la bomjwenyana(sic) ba wetše diglotlôlô kotsing ya go
kgoromeletša sehlôtlôlô lehung go budula bahu.

Borrowešu re ba kwele ge ba re tlhôlôgatšô ya diaparô e
foba tsebô ya mahlô, gomme bokagare bja motho ga bo bcwwe; mcupô
(dihlareboloyi) le ge sebebana se bonwa, eupja therešô le bošoro
di ka gare go mohlologatšana; ke yêna a swanetšego go boifa
badimo neng le neng go fihlêla a boolwa tša bohologatšana.

Ba re borrowešu ka seêma sa borakgolo, nke ba kwêra, ba
re:

"Moipolayi ga a llêlwê".

Monna ge a sêšba tšhukuudu, o širêla ka mohlare goba kutu, ke
gore monna a se ke a tsêna maong a mohlologadi kantie ga go
kumišwa moupô.

Dtawô: goba mekgwana ya go laya go bahlôlôgadi:

1) diriša moupô pele le lalana le monna goba sehlôtlôlô,
o se ke wa re ke lebetše;

2) O se ke wa dikêlêlwa kgujana le motse goba morakana,
o lemoge bathwana ba dihwišana ba go kata dilaô(rape); kgobogo
le bohôla wa swanêlwa. Gomme wa ôpêlwa le go binwa koša, mo
leagong la Babinanoko ya Mohlake.

Mogongwe putšhišo e ka fo rotoga gore naa a banna^{bôna} ge ha
sa tlôlê dipilo, ke ka baka la'ng?. Ke therešo, a go se tlogelwe

ba bangwe nyanyeng, ga e llê leotša e fetetša dingwe. Lebaka la go se tlôlê dipilo banna ke gore ba ilêlê ka baka la nyalô ya motlalô: ke sewo forwago basadi ka sôna, le molaetšo go bôna ga e le diruiwa go banna, ka tlase ga mokgwa le molaô wa nyalô ya motlalô; banna ga go legora goba thibêlô goba sekana sa pilo.

Baradia ba oto la pele le morago ba ithêta ba re:

"Lepšhaapšhaa! La molamo wa mohlare, mogwêra wa rena o itše a re fora, ra forega: a re, tšhukudu motšoko ga e kgôgê, re kwele tšhukudu e ethimola Mphanama!"

--

"Mathulamišî a naka la mošidi, ke itše ka thulamiša gwa nyarêla mafêlê; ka re ke kgalê molaa re ile Sepalong!"

Bagologolo baa, ga ba kwêrane ba hlaba diêma boka dithêto, gomme hlatholla maradia a maloyi awo a dirêlwago go tšewo di tsebalegago; ge bakgini bôna e le bomoiphahli ba iphahlolla. Bonyatša meilêlô mebele e kokomoga go swana le bosenana bokantle bo le bjaleka segwêgwê sa morokolo, senyatša dilo tša senna a fetogile mmala go swana mokaoga - lehwere; pheko tša banna ga di tshelwe - moila!

A mohlape wa dikgomo o na le pôô tše kaye?

Seêma sa borakgolo se re:

"Pôôpedi ga di dule šakeng letee".

Go fele go eba kgobatšanô. Ka baka lewo e ba bothata go hlahlêla

pôš tše pedi mmôgô; mohlomong di lekana ka maatla, gomme e nngwe e gobatše e nngwe. Sôna e sa fo ba seêma setee le se rego:

"Kgošipedi ga di hlakanêlê bolaodi bja motse otee",
goba "Magoši mabedi ke kotsi motseng otee".

Tše re di kwele gomme ibile re bahlwebadibôna: pušô goba bolaodi ga bo lekane. Go kgonthišega seêma se. Re bone ka mehlape ya dikgomo tša borrawešu mehleng yela re le badišana merakeng; le ge dikgomo e ka ba masometshela goba go feta fao, pôškgolo e be e eba e tee gomme go ka fo ba maselêlana a mabedi awo a hlohle-letšago pôškgolo go gogowela(sic) ka dibakana, gape le gore pôškgolo e felege borôkô gore ditshaadigadi le dithojana di se tshelwe ke ngwaga. Go bjalo ka ge kgoši ya motse le yôna e ba le mokgomamogolo le tonakgolo le motsetamogolo mo gare ga motse wa gagwê, e le bôna ba dirago gore melato le dipegelo di šuthelelane ka tshwanêlô ka leagong le kgorong le kantie gore ka moka tša pušô ya gagwê di se farêlwê. Gomme maatla a pušô a hlêla-hlêpha, bjale bolaodi bja setšhaba ya ba nyatšego e kgolo ge bo kwala dileteng tše ding, ya ba thonêgô e kgolo go rena Babina-
297 noko. Maselelana aa, ke dipôwana tše nyane di ka se lebanego le pôškgolo ka maatla; tšôna di swana le seêma se rego:

"Montshepetša bošego bja rre ke mo leboga go sele!"

Gomme le se sengwe se rego:

"Ketetša serathana o re ka moswane se nketetše".

Bjalegê, bobedi diêma tše ga di re pôš tše kgolo le go lekana ka maatla di dule šakeng letee, di re:

"Mogolo, etetša bana, ka moswane o tlo be o tšofetše".

Borrawešu re ba bone ge ba be ba kgêtha namane e swane-
tšego go šala bopôô, kudukudu ba be ba hlokometše leêmô le
sebopêgô sa mmele wa namane, le go lebeleša(sic) seêmô sa
mmaayô goba botudi go šiša(maswi).

Le ge re ba kwele ba be ba kgahlwa ke melêmêla ya dinaka,
eupja pôô yôna go kgethiwa ye a lebanego, le ge go ka hwetšwa
mamane a mabedi e ka ba mohola go šadišwa bopôô, gomme a lekana
ka matsšatši, ba be ba boifa marumulane le go baka ditshadi,
gomme e be

"Namola hlôlô mollô".

Dipôwana ka moka ka šakeng letee ke tshwanêlô go fagolwa
ka gore go boifiwa go thelediša dimemeru. Ke ka baka lewo go
šiwago pôô goba pôwana e tee mohlapeng go phemêla theledišo(pholodišo)
gomme tshenyêgêlô ye bjalo ka yewo ke boota.

Mokgwa woo ke wôna wo re hweditšego borrawešu o dirwa
maruwong a bona; gomme le mehleng yeno e sa fele a laletšwe ka
ba tlohôkômêlô go diruiwa, ka kudukudu go mehlape ya dikgomo.

A peanyô ya moriri banna le basadi e na le kgethologanô,
bjang?

Mokgwa wa bagologolo, go beolwa goba dipoodi di a swana.
Go fapanwa fela leotlô la moriri: basadi meriri ya bôna e go-
dišwa go feta ya banna, gomme ga e le thakgêlêlo yôna e fo ba
mokgwana otee. Bothakga bja basadi bo phadiša bja banna ka
kudu. Botšhepi bjo bogolo bja basadi le methepa ke maboodi le
peanyô. Mosadi goba lethari, wa merišana ya dintšhuthwana ke
lešaetšana leagong la rena Babinanoko. Batho ba mohuta wa

sesadi kgahlišš go bōna ke tlhōkōmēlō ya moriri hloogong. Mose-
teana wa merišana ya go thunkana, ya mahlahlaraphana o tlo kga-
hliša mang. Botse bja ngwanana ke boitshwarō le boitlhōkōmēlō
bja bokantle mahlong a batho, ka malapeng le mekgobeng(streets).
Mmeanyō o šele ke wa mathumaša, wōna o bitšwa leétsē; ge ba
phothēlēla meriri ba re ke go foōra goba go llēga. Ke mokgwa
wa botšhepi bja methepana, bawo ba sego ba išwa komeng ya
sesadi. Lefoōrō le ke kgethologanya(sic) ya bothumaša le bo-
kgarebē.

299 Mokgwa wa bašimane goba mašoboro, bona mekgwana ya dipoodi
e ka fo hlōlēga ge mohlomong go diragetšē dinkhu tše bapetšego
le bōna, batswadi goba leloko, bathwana baa ba dirwa dipoodi
ge ba išwa komeng le ge ba bowa ntshe; le mo leagong le ge go
tšwarwa makgeswa eupja mengatēlō ga e swane. Banna le masogana
go ngatēlwa go tliša gomme mašoboro ba hlēlēhlepšiša ba re ke go
kaašaa, ke gore mongatēlō wa lešoboro o se swane le wa banna ba
bolotšego. Boroga bja lešoboro bo kgahliša mathumaša: tše re
a di tseba, ke yōna kgōgēla lesufing ya Marota.

Maswawana: Marota ba na le leswao letēe fēla: lōna ke go
phulwa goba go thulwa tsēēbēpedi. Mokgwana woo ke o mongwe wa
mēēnanō. Bapedi ba setšhaba sa Thulare mothulo wa bōna ke ka
godingwana ga lešēētē la tsēēbē, go bitšwa lehihiring. Batswadi
ba tsōtō ba thula bana e sa le maseanyana, gomme le ge a gola
phakgamong a hlome nke o filo bēlēgwa a thutšwe tsēēbē. Batho
baa ke bōna ba bego ba swere mokgwa wa lebollō la bagologolo ba
Beibele. Mekgwana ya maswawana, Marota ke(sic) e fo ba wa tsēēbē
fēla. Methalatšana difahlegong o ronana le boitšhepišong bja
Babinanoko. Gomme ka baka la go se rate mekgwana yawo e bōnwa
bogafana: ka kudukudu mekgwana ya maswawana ke medirwana ya

batho ba dilete; go setšhaba sa Marota, ge mosetsana a itirile mebalana, a ka opediwa koša ke ba mphathō,

Kgaoganyō 112

A mmele goba sefahlōgō di tlotšwa ka letsoku goba makhura ka mehla?

A go kwešišwe gabotsana ka go putšhišo ye, e kgwathiša mohola wa Sesotho letsoku. Mobu woo o fetiša mebu ka moka tirišong mmeleng wa motho. Kantle le wōna pōnagalō ya botse bja selo bo ka se kgahliše; bonanaila bja motho wa mothepa goba mosadi - ke bja monyanatsokwana: ke gore letsoku ga le gobantšwe le makhura a segoro, segoro ke legapana le botlōlōlō bja makhura.

Dibaka tša go diriša makhura mmeleng ka segagešu rena Marota, go ka aketšwa ka gore motho mang le mang, monna goba mosadi, ge a tšwela kantle, o hlōkōmēla sefahlōgō sa gagwē le dinaō le dipotaana pele a bōnwa ke magagabō.

Letsoku: letsoku ke mobu o bohlokwa kudu mono gagešu Maroteng; le hwetšwe ka mošola wa noka Lepelle seleteng sa Babinakgaga ga Mphahlela, gomme le ntshe ga se la tlala naga ya bōna, aowa. Go na le felwana moo le epiwago ntshe, go bitšwa sekgabamobu goba sekgabamobung wa letsoku goba sa letsoku, gomme ka mabaka a mangwe go rotoge babapatšhi ba lōna. Letsoku le epiwa matlapa gomme le tšhungwe ka mollo go swana le ditena e be le lehulwana.

301 Letsoku ke sephōrōla mebele le difahlōgō tša batlodi ba lōna, ke botšhepi bjo bogolo gare ga Babinanoko. Mathumaša, dikgarebē, mathari le basadi ba dirēthē go phumulwa magōtšana,

go timeletša mabadi le paale le kgoori ya mollô.

Mediromegolo ya senna: Mediro ka moka ya go šoga matlalô a diruiwa le diphôfôlô le dibatana ka moka i(sic) tulêlwa ka letsoku kante (le) letlalô la tau le nkwe ka gore matlalô a tšôna a dirišwa kudu ke banna dikošeng le tlhabanong: gomme go rianô ga se gore banna ga ba tlôlê letsoku, aowa; le bôna ba a tlôla gomme le dirišwa ka kudukudu go dialogane tša sebôna.

Letsoku ke makgônatsôhle go mešomo ka moka ya segagešu, ibile ke botšhepi bjo bogolô le ge ka nako enngwe motho a robe-tše dilaong, a êtêlwa ke badimo gomme ya re ge a phakgama borokong, a hwetša barwana baa ba bilogana le go loma, o tlo nyaka letsoku a ba rake. Ge letsoku le sa hwetšwe, bokaone go molo-ngwa a tlogêlê dilao tšewo, a tsome mahutamo a ka go ba kaone. Sehlare sa go raka tšhošwane tše khubedu dilaong ke letsoku fêla. Ge re butšhiša borrawešu le bommawešu ba be ba re tšošwane tše ke majabadimo, ke gore mebele ya bahu ka kuwa bodylabahu mabitleng. Ba re le kuwa gae(gaye) badimong letsoku go alošwa babolodi ba dikôma tša bôna ka letsoku.

302 Ge mmadi wa segopotšo se sa kgošikgolo Sekhukhune wa bobedi, o tlo hwetša kgaoganyong enngwe seêma se rego:

"Sêgêla ngwana molata tšhitšhila, a re gu ja a phumule mahlong!"

Gomme ga ke re mohlaang owe rena bana ba balata re sa ekwêla monyanatsokuwana(sic), re swana le bobjanabjakgoši re thankgetše; re ba bahulwana ngwana wa molato(sic) a ka se šupiwe. Modidi le mohumi ga go kgethologanyo, mohla'ng go binwa 0(zero), o tlo ba tsebagatša ka morago ga matsatši a ge go phethagetše seêma sa borakgolokhukhu ba itšego ba re:

"Go ya ka magôrô ga se go tšwana ...."

Bontšhi bja rena, le kgôtlêlêlô ke sebatana se taaga mohlaleng wa gabô sôna, ka gore ge e ka tshela moedi e swanetše go duuta mosela. Mohola wa go tlôlwa mmele o gobantšwe le makhura, ga o gôna o fetago letsoku, ke setlôlô sa phôrôlô ka beng ba sôna borakgolokhukhu go fihlêla borrawešu le bommawešu, gomme le mehlang yeno e sa le kônôkônô metseng ka moka ya Babina-noko, -tau, -phuthi, -nare, -kgomo, -pshiri le Babinakgaga le Babinatšhwene le Babinatlou le Babinakwena le Babinasehlong ba kuwa gaye Bjo-bopholo bja Phakane a Dimo bja Bohlôlô bja Tubatse - Naboomkoppies No.262, mo go agilego sephatlo sa Marota 1964.

Pônalo ya motho e ka ba e bjang ge a tla bônala gore ke yo mobotse?

Putšhišo ye e hlathile ke mogologolo wa bagologolo, ge motho a so tšo otšwa lebopong ka mong mmopi wa motho, ka mokgwa owe dibopêgô tša mmele wa sebupuwa, banna le basadi ba lego ka gôna, gomme mogologolo yo a êla tlhôkô, a hlaba a re:

"Letlalô la motho ga le pharêgwê fase, le fele le pharêgwa godimo ga motho yo mongwê".

Bagologolo ba gabô ba thôma go tlabêga gore naa mokgalabje yo o bolêla bjang. Ke ge a ba hlathollêla a re: motho a ka se fo ohwa fêla, se gôna se mmolailego, bjale lena le re o bolailwe ke'ng kantle le motho yo mongwe? Mong wa gagwê a ka fo mmolaya gomme ga e le kgônôndô ya rena re re ke bagabô.

Dithō ka moka tša motho di na le dipōnagalō tša tšōna, gomme sa mathōmō motho o lebēlēlwa sefahlōgō. Ge sefahlōgō se bifile, ke gore botse bja motho yeo bo sentše ke mahlong a gagwē; gomme ge go bifile nkō le molomo le phatleng, naa botse bja gagwē bo tlo bōnwa kaye? Motho ke sefahlōgō. Borakgolo banna ba Manala le Madikwa, re ba kwele ge ba be ba anēgēlana ka tša kuwa gaye Mogokgomeng Tubatse, ba re kgoši Thulare I e be e le motho yo mobotse. Ge ba mmolēla ba re dibopēgō tša mmele wa gagwē ka moka a bōnala e le mothomotho wa badimo le batho: nkō, phatla, lehlaa le mēnō le leēmō go rerešēga ge a bitšwa Sepitlamangana. O re phadile ka botse le ka leēmō, ba re e be e re le ge a dutšhi sereolong sa gagwē, a bōnagatša bogoši - morwa wa Maphuthaditšhaba. Ba re diatla tša gagwē nke ga a ke a swara pilō. Mo Maroteng motho yo mobotse wa sefahlōgō se sebotse e be e le kgošana Phathudi Morwamotšhe Sekhukhune, a bopegile mmele le leēmō; le mehleng yeno fawo a kilego a khutša ntshe ga go šite motho mang le mang gore se ke ngwana wa kgomo ya lešika la Marota.

Motho wa bobedi ibile mohumagatšana Mpetšhē Sekhukhune Morwamotšhe. Mothepa woo le ge leēmō e be e le kgadibakeng, eupja sefahlōgō sa gagwē e le go nwa meetse wa kgodiša pelo. Ke yēna yo a bego a nyetšwe timamellō ya Magakala ke kgoši Ntwampe Legadimane Mampuru ka ngwaga wa 1924.

Botse goba botsana bja sefahlōgō sa motho bo timetša ka moka tša kgopamo ya motho le ge e le monna goba mosadi, go swana le letlalō la nkwē le ge e le sebatanyana eupja le ratega botšheping go fetiša matlalō ka moka a dibatana le diphōfōlō tše kgolo. Gomme botse bja motho bo lebatša ka moka tša mmele wa gagwē. Naa

e ka ba mang yo a kgahlwago ke wa sefahlogwana sa go swana le sefirilokwane?

Motho yo botse sefahlogong gomme a ba le mekgwana, batho ba fele ba re: motho yoo a fo senywa ke mekgwana wo wa gore ... Mohlomong ke sebedu goba bojato(sic) gomme e be sekana se a solwago ka sôna fêla.

A mosadi a ka dirwa gore a bêtêgê morwa goba mositsana ka go rata?

Bauba a Phaahle, ye putšhišo ke yennngwe ya diphetolo tše lebanego le dikgopolo tša lehutšo, gomme go phethagale seêma sa borrawešu ba itšego:

"Moleta ngwedi ke moleta lesufi".

Ka moka tše dirwago ke thatô ya mmopi wa dilô, ga go se ka phethwago ke thato ya mosadi goba monna; ge e ka be go le gôna ngwaka(sic) goba mohlalifi ya a ka kgônagatšago phetolanyô ya tša ka gare ga mmele wa motho: ka moka banna le basadi, motho yo bjalo o be a tla lotšhwaa ke dikgoši le mahumagadi, gomme tshwenyego ya diantlô le botlhatswadinôka di ka be di se gôna. Bjalegê, a re hlôkômêlê le go hutšolloga, banna ba selete sa Babinanoko goba mmimo ofe le ofe, gwa rephiwa gwa ba gwa tiišeletšwa gore go nyalwe mellôtima yo a tlo go tswala kgoši. Bjale ka gore ga go boitirêlô ka boithatêlô, mellôtima a hlôkê ngwana wa mošimane gomme e be tshwenyêgô e kgolo setšhabeng sewo: a ke go swantšhetše ka motse wa Ba-Ranthô, go bile bjang! Gopola ka motse wa Marota a Mohlaletse! Ga se gôna

306 sa tlhagô se ka phethagalogo(sic) ka go rata ga mosadi goba nonna; dilete di ka be di khutšhitše lephekgoganô ka tlhamêgô go hlamologa.

Ge ka mekgwa le melaô ya Sepedi, ge go tsomêga seantlô goba tlhatswadinôka, ke ge ka ntlokgolo go hlôkagetše ngwana wa mošemanyana, le ge mellôtimagadi e ka bêlêga methepana (princesses) ba tlala lapa, eupja ge go se na sešanasatlatswa (prince), bogoši ga se bja fihla seremong.

Le ge setšhaba se senyegetšwe ke dikgomo matiakathôka e le lekgolotee la dikgomonaka, makgolopedi a dihuswane le masomehlanô a dipôntô, eupja ge re sa tswalêlwa kgoši, bogoši bo ka se hlamasêgê; mokgwa le molaô wa badimo ke wôna o tswalago kgoši. Ge e ka be go na le mokgwa wa tsebô, banna ba tsebjago mangakapôfêlô e ka be e le bona bakgoniphetolanyô, gomme tsebô le matla a bjalo ga se a fiwa motho, e be e tlo ba boikgodišo bjo bo itekanyago le mong wa tlhagô.

Kgaoganyô 115 (B)

A mosadi wa moimana ge a kgopêla dilô dišele o wa di fiwa?

Yekhwe ke putšhišo enngwe e phagamilego ka gare ga diputšhišô tše ntšhi tše mabapi le ditirô tša tlhagô. Yôna e ka lekanwa ke go fiwa tlhathollô ka dikgabagare tše tša mantšu aa: leratišo, lehloišo, ledumišo goba go ratišwa, dilo di šele tše moima a di ratišwago di kôpanywa ka seêma sa borakgolo se rego:

"Motho ke tlou ga a ja(sic) more o tee".

Bontšhi bja masogana bao(bawo) ba sego ba ke ba dula le bannabagolo, ge e re ge baratwa ba bona ba le matšatšing akhwe

a go hlolwa motho, e re ka baka la go se tsebe le go se botšwe, ba thômê go tlabêga ge go tšwêlêla mekgwana ya leratišo. Mohlomong moimana a fo re ke tsoma nama ya nku, goba mae a kgogo; mogongwe a re go ja a di hlatšhê. Bjale monna a makale gore dilo tšela a gore o wa di nyaka šoo o wa di etshwa! Gomme ge batswadi ba na le tsebô, ba re, aowa, ngwanaka ga a na taba, o lahlišitše ledumišo. Mohlomong moimana a re ke duma toodi ya nosi(nosê), bjale monna a tsome moo nosi e beetšego, a raafe mamapô a toodi a tle nawô; bjale e re fêla ge a thôma go a bôna, le go kwa monkgô wa nosi, a thômê go betologa, gomme a šulêlê le go ekgwatha(sic) ka monwana.

308

Ka mabaka a mangwe a re ke duma dithetlwa goba dikgooto; gomme leratišo le ke la se lego ka popelong, sôna se laolago dikganyogo tša sôna ka mmaasô. Ge lêngana le sa hlathollêlwa botse mokgwa wa moimana, ga e be tshwenyo le pefetšo go mosadi wa gagwê, gomme e be phedišanô ye sego botse diferong.

Gapegape, leratišo la moimana, a ka fo rata bana ba malapa a mongwe gomme ka go ba a ba kgethologanya, a thaba le ba bangwe, gomme yo mongwe a fele a mo ômanya. Gomme go ratege ga go na le batho ba tsebô, go fele ba eletša moômanywa gore molato wa dikômanyô o rotošwa ke'ng, go lemoša mohlaswiwa gore khufagêlô e tšwa kaye, ka baka la eng. Mosadi goba mothepa ya(sic) e sa lego mathômô go ima, go ratêga gore a phele le batho ba mabobo le botho - tše re di bone: borakgadi le bomakgologadi ba re laile bogolothata, mosadi wa moimana tlogêla kgalemêlô go yêna, ka mehla leka ka matla go fele o mo thabiša, le go mo reteletša gore kgopolo le lebelêlô(sic) e fele e le kgahlišo le lethabô pelong ya gagwê go fihlêla a lokologa. Mokgwa wo o malebana le banna, ke gore ba se kgaleme mosadi ga e sa le

kgojana(moimana), borrawešu ba be ba re mošemane yo ke tlatlana, ga a bopêga; mosadi ga a ômanywe a le morwalong o swanago le woo; ba re, ngwana yo ke letsôpja, ga a na mokgwa wa se batho, ke
309 thusanyana, tlhekenetšo ke mokgwa le molaô wa go aaga lapa, motho o hwetšwa mabothateng; a yêna o gopola gore o tšwa kaye ge lehono e le monna a itšano!

Moidišo: Moidišo wa dikgalemêlô go moima, ge ba sêêba bona bagolo, ke gore gantšhi mosadi goba mothepa go fele go hlôlêga tše nyamišago, gomme bommamoneanyi ba tsêna ka holeng: ke gore bahloyi ba hwetša lebaka la go raya mabobe, gomme batho ba gopolêlê dikgalemêlô go swanêlê.

Lemoga: Lemoga wene monna yo muswa le wena(wene) mosatšana yo muswanyana: lapa le go hlôla bana ke mphô ye e hwetšwago ka boitshwaro le boikokobetšo; monna le mosadi ba tlogêlê mekgwana ya basimanyana le bannyana. Ke ditaêlô tšewo borrawešu ba re lailego tšona, ba be ba re:

"Mmulodi a hlôka moditi molaô o tšeya ka tsêêbê!"

Mekgwa le melaô(melawô) ya tshwarô ya basadi goba banna, ga e rutwe komeng goba mephathong ya masogana goba ya basetsana, aowa, ke mekgwa yewo e lego dikhuduthamaga tša batswadi baneng ba bona, gore e se be matšopja mehleng ya bona ge e le banna le basadi setšhabeng sa gabôbôna. Le ge ngwetšhi e gorogile bogadi, e tlo laiwa melaô ya diferô le tša(sic) kgôrô le tša baagišane le tša kantle mekgobeng le ditseleng tša mašemong goba dikgonyeng le dinokeng fêla.

310 Dithutokgolo tša borrawešu le bommawešu di swana le boloyi ga di anêgêlanê, ke melaô ya batswadi le borakgadi goba bommamo-golo le borangwane le boramogolo, a se tšewo di laiwago ke batho

fela; mohlomong mogwera a ka fo eletša mogwera wa gagwê yewo e lego kgwele le nōka(baratani), gomme yewo taba e bohlokwa kudu.

Molaetša wo mongwe: Re kwele batsebi ba dinōnwane ba re: go kile gwa ba monna yo mongwê a na le mosadi; ge a le kakgolong a re go monna wa gagwê, ke ratišwa sebete sa tau. Monna a tsenwa ke boyi, a re ka gopola ge tau e bolawa ke lesolo la diraa tša motse, eupja le ge go le bjalo a phethagatša kgolêlêlê ya moimana, a ba a tliša sebete sewo.

Mohlatholodi, monna wa mphathō wa Dihlwantswaneng o itše a re: ge kgomogadi e ka rōbêga lešuhu, e tsomêlê thōbêga o e hlabêlê morobegong, marapō a hloga gomme a kgomagana gomme kgomogadi e tio fola, gomme marapō a neagana; e tlo go tswalêla mamane a mantšhi gape.

Lemoga leratišo la moima ga se matêpê, ke thatō ya sewo se lego ka gare go mmele wa gagwê.

Monna yo mongwe wa morutiši o be a ruta košana go bana ba sekolo sa gagwê, gomme yōna e re:

"Borotse ke mošomo wa lena, phethang thatō ya mong wa lena masogana le basitsana - phethang modirō wa leratō!"

Mediro e a sa swanêlago go i dira ke efe?

Meiletšo go basadi goba methepa, go thōma ka kgwedi-pedi goba mola motho ka boyêna a tsebilego mabaka awo a mo tshetšego, ke tshwanêlō ya gagwê go gopola mellwane yeo(yewo) a lailwego

yōna, gomme ge a ka fo dira ka boomo goba dikgopolwana tša bobjaana le ga e le go lebala gomme a tšoga(sic) a phošitše ditaêlô: gomme phošê e bjalo e se bōnagatše se ka šaetšago seēmō sewo a lego go sōna, gomme ya ba kgobošo go yēna ka bagaditšong le bawo e lego manaba rena; ba re šwenyago melomo ge ba re lebêlêla. Mosadi ofe le ofe, ge a le mokgweng wa sesadi(moima), ga a dumêlêlwê go namêla mohlare goba go phurukêla le ge modutudung; ga a dumêlêlwê ge rwala ngata e kgolo ya dikgong goba mahlaku goba lwalwa(lefsika) hloogong; ga a dumêlêlwê go rwala moêta wa meetse a ka godimo ga dikêlô tše nne(4 gallons).

Meilala ya go sepela kgonyeng mo go lego dibatana tše swanago le dikgabo(ditudu), le mang le mang, monna goba mošimane, ba iletšwa go bolêla leina le, kgabô, goba go thabišana ka mekgwana ya yōna ka lapeng go dutšwe. Dikganetšo ke tše dintšhi, gomme motho o itomola yēna ka noši; go latêla taêlô
 312 ya batswadi. Mcimana ge a na le kgethologanô dijong, ke ge go na le ditaêlô tša ngaka, ka mekgwane(sic) ge mohlomong go na le ditshwenyêgô, gomme ngaka e laetše gore a ja dijô dife goba ka bokaonana bofe. Ge ke re ngaka, ga go bolêlwê tša Sekgowa fêla, go bolêlwa tša segagešu, boreatseba, ka gore mekgwana ya dibabô goba malwetšana a mealafyana ya Sesotho. Rena Bapedi ba setšhaba sa Thulare, ga re na mekgwana ya ditšhaba tše dingwe; melaêlô ya rena ga e mekae go baimana. Mabaka šiaa: malôpô, bophaala goba bodupe le melorišo ya badimo ga se mekgwa ya Babinanoko. Ka lehlkoreng(sic) banna goba bagatše ba baimana, monna ofe le ofe, o ilêla mogatšaaagwê ge kimišô e se ya gagwê. Moo go boifiwa kgobatšo ka madi awo e sego a gagwê: ga go hlôlêgê kotsi go monna go alamêla mpa ya

monna yo mongwe; gomme se, se dirêga kotsi go banna ba digôtôlôlô goba dihlotlôlô tša maganêlêla. Ke batho ba swanago le nonyana ye bitšwago kgoori, e fo go bôna macee, gomme e sa bonê mootlwa, ge bagologolo ba e kwêra, gomme ba bangwe ba digôtôlôlô ba bjalo. Mosadi ge a rata, go swana le ge a sa rate. Bootswa bo llê tše ntšhi dihlotlôlô bogologolo le mehleng yene.

Kgaoganyô 117 (D)

A mosadi wa moima o swarwa go feta ba bangwê?

Borrawešu ka moka ga bona ba re laile ka dilo tše pedi, ba di beye mahlong a rena, e be legapa(kalbas or gourd) le moêtana(clay pot), ba re go rena: ke eng dilopedi(sic) tše? Re re, se ke legapa, se ke moêtana o bupilwe ka letsopa. Gomme ba re, "Agaa! Le bone gomme ibile le tseba bothata bja tšona, gomme a ke le re botšhe gore bobedi ge di pšhwatlegile, ke sefe se o ka kgônago go se tsošolla?" Re re ke legapa. Seêma sa bôna ba re:

"Lehu re hwile la pitšana, la legapana le a rokwa!"

Monna ofe le ofe, o na le tlhòkômêlô e kgolo go mosadi wa moima ka boyi bja sewo a se rwelego mmeleng wa gagwê, ka gobane o rwele selo sa bohlokwa, o phemêlwa mekgohlwaneng goba malwetšaneng afe le afe; monna ofe le ofe, o lebeletšhe mosadi yo bjalo ka leihlô la kwelabohloko masegare le bošego: ka baka lewo mosadi wa moimana ke motho yo a phadišago basadi ba monna ka moka go šetšhiwa ka baka la morwalô wo a o rwelego, le ge

bagaditšong ba etshwa mare. Eupja monna yêna o rapediša gore mogwahle badimo ba široše dikwerong le mahloyong. Borrawešu.. re ba kwele le ge ba bitša ngwetšhi goba morwedi wa bona e le moima: o bitšwa ka diretaletšo gore pelo ya gagwê e se ke ya
314 tsênwa ke go nyama nang le neng, ba fele ba re: 'Afa lehono o tlo ya mašemong Pheladi?' Le ge phetolo e ka re aowa mmame goba Nareadi, mokgekolo o tlo re: 'Maušwana a baana a ka mola godimo ga sešego o tlo ba fa mosegare ge ba a tsoma'.

Tlhôkômêlô go moimana go feta ba bangwê, ke leratô le sa borwego, ke sephiri ka gare ga pelo ya monna le tlhaologanya ya tsebô go seo(sewo) monna a se dirilego go mosadi yo, ka baka lewo borrawešu ba bego ba fele ba gopola kudu diêna tša borakgolo ba bôna, ba re:

"Moinaludi ..." goba "Khudu ga e rôbê ke segapi sa yôna".

Basadi ba ba motlalo re ba nyetše ka ditšwammele, ke barwedi ba banna bagešu le basadi ba gabo rena, ba swanetše go re kwiša bohloko go ditapišego tša bophelong ka mehla'ka moka. Re holo-feditše batswadi ba bona ka dikgomo go bopana leloko, gore re tlo ba lôta mabothateng le mathabong. Bjalege, e ka ba monna mang, yo a ka bapalago ka mosadi wa gagwê, ge a le sebopegong sa boimana bjo bo dirilego ke yêna; badimo ba Modimo bona ba tlo reng ka monna yo bjale ka yewo?

Le ge re nyala tshaadi(motlalo) ye, ga ra nyalêla go tlo kêtađ dikêtô ke(sic) bôna, aowa; re nyaletše go tlo tswala bana bjale ka ge le rena re tswetšwe ke ba bangwê. Sehlogo (bošoro) le kômanyô ga se molađ wa monna wa mosadi goba basadi.

Borrawešu ba re laile kgokgothele ba re go rena: 'Monna ke mabogodika, o phutha ka moka ka go swana, tša go hlotša le tša metsêta, ga a bêbê sefahlôgô sa otee fêla.'

Maphatla le bahlanka ba ka Mošate ke bafe?

A ke go fe tlhathollō ya tlhakakgolo ye, bahlanka goba bahlanka(sic) ka mmolēlō wa Bapedi ba setšhaba sa Thulare, ge monna le mosadi ba tswetše masogana a mararō goba šupa ka lapeng letee, gomme bana baa ba hlatlamana, yo e lego wa mafēlōlō ke yēna e lego mohlanka wa bōna go dilō ka moka: ge bōna Marota a(sic) bolēla ka go reteletša le molaetša wa go tiišeletša ditaēlō, ba re ke mokgalabje; le ge a nyetše mosadi, e be yēna a šalago ka mo lapeng la tatagwē le mmagwē. Bjaloge, monna yo ke yēna mohlanka wa bagolwane; mathabō a tša kgōrō di(sic) tsebja ke yēna le go laolwa, botsetedi bja go rongwa ke ditshwanēlō tša (gagwē), ibile ke motseta wa morongwa-dithata wa lapa goba kgōrō yewo.

Bahlanka ga se batho ba magōrō goba malapa a šele; bahlanka ke badiredi dilong tša pōtēgō ka mabapi le ka Mošate. Bahlanka ke bomorwarrago kgoši le ge e le ba malapa.

Bahlanka ga se gore matsopja(sic), aowaa! Le ge e le bohanka, ga se lentšū la botšopja, le malebana le sewo motho a lego sōna goba tlhōmpnō yewo e lego bodiredi bja gagwē ka mo mošate wabō.

Le ge kgoši e ka ba le basadi ba motlalō, ka moka ba tsebagalong ya bohanka, ka tlase ga mosadi yo e lego mellōtima wa setšhaba sa Babinanoko; le ge ba ka fapafapana ka mediro le
316 ditshwanēlō tša bodiredi ka mo lapeng la ntlokgolo ya Marota.

Maphatla: Tlhakakgolo ye le ge e le mmolēlō wo nkego o sekōbō, o ka fo ronana ge o ka šupeletša motho wa madi a bogoši bja bōna Marota, ka gore ka kudukudu ke lentšū le šupaga motho goba batho ba tšwago kantle: e lego bawo ba lego kgole le kgōtō

tša tšhwene - go riatšo ke gore, ka kgujana le madi a bogoši bja Babinanoko. Gomme le ga go le bjalo, go be tihôkômêlô gore bophatla bja motho o bitšwa ka baka la'ng, ka gore ge polelišanô e ka hlafišwa gomme ya phetogela mmoleci, e be kotsi.

Le ge ka mabakana lentšu le la dirišwa mo kgorokgolo ya dikanlolo, ke ge phošo e kgolo e kgalemêla ngwana wa Marota ka seêma se rego:

"Tlatswa le ja ngwana lôna".

Gomme mokgalemedi a re: 'Bauba o dirile taba ya maphatla'.

Maphatla ke mmitšo go batho ba kantle. Lemoga ga se boroga, e fo ba gore o kgole le tsebo ya melaô le pušo ya bagolokwane. Ke ka baka lewo monna wa motse wa Mohlaletse a ka go fêga molato. Ee, nohlomong fêla metlayeng ya ba samphathô, o sego lešapeng le dikgalemong; lentšu le ke botšopja go Babinanoko, gomme bôna ba le kgologile go kwêra mantle(ranks) ka lôna. Gomme ga se lentšu la boroga, aowa, e fo ba la bokgupi go banna le basadi ba madi a Marota ka boikgopolô bja bôna.

Naa tlhathô ya diletšo tša Sepedi e tsebagetše neng, go agilwe kaye?

Yekhwe putšhišo ke yengwe borrawešu ba filogo go e araba ka mokgwa wa rothalatšana wa mongwadi wa mogologolo wa Makgowa, a itšego a re:

"As from unbeginning and unending time it may mean",

go sa tsebjego mathômô go iša go sa felego, a riano. Bagologolo baa ga ba na tsebô ya mathômô (a) dilô tše tša segagabobona, e

lego dilō tše leagō le mathabō a bōna, ba re ibile tša dikōša le menyanya e megolo fēla; gomme tše dingwe ke tša mekgoši ya narumō.

Dilō tše: moropa, phalafala, makope le ditlhwahlwadi le tše dingwe diletšo re di hwetša di ngwadilwe ke kgoši Dafita, kgoši ya Isiraēlē - e ka ba lebaka la makgolo a mahlanō a mengwaga pele ga Kristus Jesus a e tla lefaseng lekhwe(500 B.C.) Bjalogē, go hwetšagale go bona tlhaēlōlō ya tsebō ge dilō tše di be di le gōna pele ga moetsifula(antediluvian) bjalekage e le dilō tša go thabiša menyanya le mekgwa ya setšhaba; dikōma le dikōša tša banna le basadi. Borrawešu ba ganne gore go ka šupiwa kaye goba neng, ka gore borakgolokhukhu ba tšwa natšo Bokgatla. Gomme ge go agilwe gaye Mogokgomeng Tubatse, go ka 318 butšhišwa mang, le tlhaologanyō e se gōna ya gore mabaka a tlo fihla a go rato tseba. Le tšōra diletšwana tše, e lego lesiba, sekgapa, lengwane, segōčbagobi le nakana ya mokudietane le seola, ka mka go bonagala e le diletšo tša mathabō a bōna bagologolo, ka gore le ge go sa dutšwe gaye Tubatse, di be di fo ba gōna. Dilō tše mpsha mo gagešu Maroteng e fo ba dipeela baleetšhi ba bona(sic) ba itirilago(sic) go swantšha le tšewo ba di bonego, gape ke selo se siswa se dirwago ka metatō ya Sekgowa se sa lehono.

Koša ya sekwērō e bego e bapalwa ka ngakabaloyi mōkgōmana Sedile Makōmane Mampuru, ba thabile a na le kgoši Sekhukhune II, e fo ba 'Ngwannyanee Mmakōmē!'

Tlhabologo ye e bōnagalago bokaone mehleng yeno ke ya labopō la dijelo tša letsopa, di rotošwa ka pōnagalō ya tšwelo-pele go lekgabišo le kgodišago; gomme le ge e le dijelwana tše swarwago ku tlhōkōmēlō.

Kgaoganyô 120

Makgolotshela a diranta a lahlilwe ke moswaredi
Morwamotšhe le seantlô Mankopodi

Go lôtêla bokamosô bja bana le ditlogolo tša kgošikgolo
Sekhukhune wa bobedi, ka gare ga segopotšo se, ke tihôbôgatšô
ye e apotšego mahlatse le go bônwa bomadimabe a boitirêlô,
319 ibile go phethagetše seêma se sengwe sa borakgolo ba itšego ba
re:

"Moipolayi ga a llêlwê".

Ka ngwaga wa 1956-7 e be e le mokutukutu o mogolo mo ga Sekhu-
khune le tumo e kgolo go dikgoši le setšhaba ka bophara gore
go kgobokêlwa tšhêlêtê ya go aga sekolo sa 'secondary' gomme
sekolo sewo se tlo rêlwa Sekhukhune Secondary School.

Hlôgô ya monna o tšwile maledu, ka moka le difofu le
digôlê bawo ba amogêlago mphô ya mmušo ye (e) bitšwago 'old age,
blind, lame ...' go ntšhiwa ranta etee gomme e ntšhitšwe ka
mafolofolo ba mmušo e bolokwa gabotse mo 'Office' Sekhukhune
Schoonoord, Kgalatlou, le nankhono ke tihôkaboêlêlô(stagnant)
1969. Tibulêlô go mmadi wa segopotšo se le Thamaga ya Mabjana,
ka ngwaga wa 1958, eitše ge moswaredi kgoši Morwamotšhe Sekhu-
khune le kgošigadi seantlô Mankopodi Thulare Sekhukhune, ba
hlanogetše therešo, ya ba go tsoga mpherefere dihlogô tša bana
ba Thulare di thulametswa bodulabahu.

Kgaoletšo eitše ge sekhwama letsôgô le fihlêlêla mkgômana
James Mabowe Sekhukhune a eletša kgoši le bakgobokedi ba tšhêlêtê
mmôgô le kgôrôkgolo ya Marota gore a go thulwe meetse pele moagô
o se wa thongwa gwa dumêlêlwana. Ke ge go tlišwa motšhene wa
go bôra, gomme wa thula meetse dinaô tše makgolotharô. Bjale
motšhene wa lefiwa makgolotshela a diranta. Lehono molete owe
320 o šibilwe ke makhuduthamaga bawo ba emego le moswaredi le seantlô.

Makgolotshela a diranta a lahlilwe gomme le sekolo ga sa agiwa felo mola magoši a tikologo a 'Northern Geluks Location' a bego a kwane ntshe. Naa e kaba molato ke wa mang? Ke wa Morwamotšhe le Mankopodi. A Sekhukhune Secondary School e be e swanetše go agiwa kaye? Magnetsvlakte No.432, Sekhukhune Lokase(sic), naga ye ke engwe ya go rêkwa ke setšhaba sa Bapedi, gomme kgošikgolo Sekhukhune II le kgoši Kgoloko Kgolane Kgoloko e lego batshephiwa ba yōna. Mogologolo yo a gore:

"Tlou ga ija mere e ya ekapolêla",

o rerešitše. Ka ngwaga wa 1865 kgošikgolo Sekhukhune wa pele o dirile wōna mokgwa woo, a senya motse wa Mosêêgō ka go šuhla bomorwarraagwê, gomme thuto ya lentšû la Modimo ya kginêga. Lehono bathekgeletši ba bogoši bja Marota ba boweleditše. A molato wa powêlamorago ya leloko la Sekwati I o ka bewa go mang? Aowaa, o godimo ga Moswaredi le Seantlō. Mosatena! O tiele(sic) phala mmaleng, seseela se agilwe Seêpê kgauswinyana le motse wa kgoši Mankopane Komane Ntšhabeleng mminatau, babinanoko ba dimogile ke badimolwa; ka go swana le lentšû le: modimolle, la go rêlwa thaba ye Modimolle, ge Bapedi ba dimola ba Mašabêla bogoši.

Lemoga ge, mminanoko o dimogile thuto e phagamilego, e neilwe bawo ba lego kgauswi nayō o swanêlwa ke mantšû aa: 'Mênê! 321 Mênê! Têkêlê!' Ditōrō tša motho di mo rêêla leina gomme a swanêlwê. Thutō ya phagamō e ganeditšwe Mohlaletse ka bōna beng leagō. Naa seêmantšû le(sic) lōna la go hlamula ke mogologolo wa bagologolo a itšego a re ngwana yo ke Ich. Ruri mahlatse le tšhegofatšō di tlogile Maroteng ka gobane re bile lebjwe la kgupišo go lefase la ga Sekhukhune; re phōnnwe ke thutō mohlahliswa-ditšhaba, re digeletše bana ba rena boamo bjo e lego lengala-

321 tsepa go ditlogolwane neng le neng. E ka ba lehono re tlo
 cont. ba basedi ba mabêlê, e sego thutô ya dikgapetla. E fe le
 mogologolo yo a go bolêla a re:

"Bomadimabe bo tswalwa le motho",

o rerešitše. Ka gore mahlatse a go fiwa bogoši a na le tsela-
 pedi, go na le melaetšo yewo e ka šupiwago ka bogoši bja rena
 Babinanoko. Mokgwa wa Marota ke go ntšha dikgomo tša mokgobo
 go nyala mosadi wa setšhaba go tlo tswala kgoši. Le ge kgoši
 e hwile re na le gôna go šupa yo mongwe wa madi a bogoši, a re
 hlôlêla sešaanasatlatswa. Ka baka lewo selo sa rena ka thutô
 se fetogile dikwêrô go bawo ba re tsebage le tsebô ya borôtô
 bja rena. Go ke ke gwa lebalwa gore naga ye ya Magnetsvlakte
 i kile ya kgwathwa ke magoši a tikologwana a Mošate wa Bapedi,
 gore moo go agiwe mphathô wa masogana le methepa a bokamosô
 bja setšhaba. Mohu mokgôma Bokgobêlô o itše a re: 'Nonyana
 ikagêla(sic) sehlagâ'.

==== Se kgonyetšwe Segopotšo ====

=====